

Jugoslávšti Čechoslováci) koje su na prostoru Hrvatske i Slavonije izlazile u prvoj polovini 20. stoljeća s namjerom da kroz njih prati promjene u gospodarskom životu Hrvatske, ali i da prikaže cjelokupnu sliku života češke manjine.

U prilogu »Pisanje jugoslavenske i strane štampe o studentskim demonstracijama u Zagrebu i Skoplju u svibnju 1959.« (499–513) Dragomir Bondžić predstavlja pisanje jugoslavenskog i stranog tiska o studentskim demonstracijama koje su se odvale u Zagrebu i Skoplju u svibnju 1959. U prvom je planu propagandna kampanja stranoga tiska u povodu demonstracija te javna reakcija Josipa Broza Tita na kompanju, kao i na same demonstracije.

Cjelina »Članci« završava radom »U obrani granice: jugoslavensko-talijanski granični spor u proljeće 1974. godine« (515–548) koji potpisuje Franko Dota. Autor piše o jugoslavensko-talijanskom graničnom sporu iz proljeća 1974. godine oko formalno neriješenog pitanja suvereniteta nad bivšom Zonom B Slobodnog Teritorija Trsta. U prvom dijelu rada autor iznosi sažet prikaz političke i diplomatske povijesti tršćanskog pitanja i jugoslavensko-talijanskih odnosa, u drugom dijelu donosi pravnu argumentaciju obiju strana, te u trećem slijed zbivanja 1974. godine prema hrvatskim dnevnim novinama – *Vjesnik i Novi list*.

Cjelina »Historiografija« sadrži pregledni članak »Povijest i mit o ujedinjenju Italije. Političko priznavanje i osporavanje Risorgimenta« (551–567) Andrea Possierija. Autor u članku govori o obilježavanju postanka ujedinjene Italije, odnosno o pripremama za proslavu i manifestacijama u povodu 150. godišnjice ujedinjenja, ali i o teškoćama u izradi programa vezanim uz povijesne razloge te o ratu za ujedinjenje i Giuseppeu Garibaldiju.

U oba se broja nalazi cjelina »Ocjene i prikazi«, koja sadrži prikaze domaćih i stranih recentnih edicija s povijesnom tematikom, kao i cjelina »Znanstveni i stručni skupovi«, koja donosi izvještaje s nedavno održanih znanstvenih skupova. Ukupno se u oba broja nalazi devet prikaza zbornika i časopisa te 21 prikaz knjiga.

Ana Biočić

Cîteaux. Commentarii cistercienses, god. 61., sveščić 1–4, Pontigny, 2010., 395 str.

Krajem četrdesetih godina prošlog stoljeća osnovan je časopis *Cîteaux* s idejom da se istraži povijest tog reda u Nizozemskoj. Krajem pedesetih godina proširili su krug svojih suradnika i publike te počeli prihvaćati priloge na francuskom, engleskom, njemačkom, uz već korišteni nizozemski jezik. Povijest cistercitskog reda, koju sagledavaju iz kuta klasične povijesti, povijesti umjetnosti, arheologije, prava, ekonomije ili liturgije i duhovnosti, istražuju kroz sva povijesna razdoblja. Strukturalno, *Cîteaux* se dijeli na nekoliko rubrika – *Articuli* (znanstveni članci), *Communicationes* (rasprave i novija otkrića) i *Reensiones* (recenzije).

U ovom godištu, sveščić 1 posvećen je životu i djelu brata Chrysogonusa Waddella, stručnjaka za muzikologiju, koji je ujedno radio i na prijevodima monastičkih i liturgijskih tekstova ranog doba cistercitskog reda. Armand Veilleux i Claire Maître te David N. Bell

autori su nekrologa, u kojem se svaki od navedenih autora koncentrirao na razne aspekte života toga poznatog muzikologa cistercijskog svijeta (9–20; 21–44; 81–98). U sklopu počasnog broja objavljena su posmrtno i tri njegova rada: »Two Dimissorial Letters from the Abbey of Lannoy« (45–51), »The Cistercian *Lay Monk* – Monachus laicus – A Contradiction in Terms? cisteriens: Répertoires hagiographique et liturgique musical« (53–62) i »John Bellesmains: Bishop, Archbishop, and a Monk of Clairvaux« (63–79).

Redovna rubrika *Articuli* počinje u sveščiću 2–4 radom Stuarta Harrisona pod naslovom »Dating the Abbey Church of Fontenay: A Reassessment of the Evidence« (99–125) budući da je opatija Fontenay (Côte d’Or) korištena kao paradigma tipične cistercijske arhitekture. Obično se uzima da je crkva opatije nastala u razdoblju 1139.–1147. zahvaljujući biskupu Everardu iz Norwicha, dok autor naglašava da je biskup Everard došao u Fontenay tek 1145., a već se spominje kao pokojan 1146. te stoga nije mogao biti prisutan pri papinskom posvećenju crkve 1147. godine. Dosadašnja historiografija nije uzela u obzir i ranije isprave vezane uz osnutak opatije, a autor tu ponajprije misli na anonimni narativni izvor koji je nastao u opatijama St. Benigne u Dijonu i Fontenayu. Utemeljenje samostana povezuje s redovnikom Martinom, kojem je opat Guy od Molesmea darovao zemlju, a uslijedile su i druge donacije. Prvi opat Fontenaya bio je Geoffroi de la Roche Vanneau, jedan od rođaka sv. Bernarda. Kako autor stalno naglašava, izvori nam ne pružaju puno podataka za to rano fundacijsko razdoblje, a za godinu posvećenja oltara, ponajprije promatrajući postignuća arheologije i povijesti umjetnosti, zaključuje da je tada morao bio podignut barem prezbiterij.

»The Ardennais Monastery of Élan in the Late Twelfth and Early Thirteenth Century« (127–140) naslov je rada Williama Chestera Jordana u kojem autor raspravlja o ranoj povijesti francuskoga cistercijskog samostana u Élanu, na ardenskom području. Smatra se da je Withier, grof od Rethela, 1148. zamolio opata na čelu opatije Loroy (u središnjoj Francuskoj) da pošalje redovnike za njegove Ardenske zemlje kako bi utemeljili novu cistercijsku kuću (Notre-Dame d’Élan). Opatija je živjela od grofovih darežljivih darova, a čini da je samo malen broj lokalnih plemića potpomagao rad samostana. Zanimljivo je istaknuti da je matični samostan u Loroyu uživao kraljevski patronat, pa je stoga i filijalna kuća u Élanu uživala naklonost kralja Filipa II. Augusta. Autor se kratko osvrće i na loše uvjete tijekom 14. stoljeća, uvjetovane velikom gladi, Crnom smrti i Stogodišnjim ratom.

Ghislain Bauray autor je članka »Une bibliothèque médiévale de moniales cisterciennes en Castille. Cañas et les membra disjecta de son missel« (141–183) u kojem analizira novopronađenu biblioteku ženskoga cistercijskog samostana u kraljevstvu Kastilje, onog u Cañasu, na granici s kraljevstvom Navarre. Autor misli da je riječ o pet rukopisa, koji su samo fragmentarno sačuvani, a pronadjeni su zahvaljujući inventaru Nacionalnog arhiva u Madridu. Novopronađena su još dva rukopisa, a u prvom od njih riječ je o antifonama koje su ostale sačuvane u jedinstvenom rukopisu s početka 13. stoljeća. Nakon opisa rukopisa koji ima 186 folija, autor naglašava i posebnosti rukopisa, poput marginalnih bilješki na određenim folijama. Drugi je rukopis misal od dvanaest fragmenata, čiji se liturgijski tekst potanko analizira, uključivo njegove kodikološke i paleografske značajke. Naglasak se potom stavlja na iluminacije. Navedene elemente uspoređuje s drugim cistercijskim rukopisima i navodi potencijalne skriptorije u kojima su mogli nastati, budući da je Generalni kapitul u Cîteauxu na kraju 1110. propisao upotrebu identičnih misala za služenje liturgije.

»Cartularies of Fountains Abbey: Archival Systems and Practices« (185–206) rad je Michaela Spencea u kojem analizira četiri različita kartulara koji su sastavljeni u opatiji Fountains u razdoblju od kasnog 13. do ranog 16. stoljeća. Autor prvo objašnjava klasifikaciju kartulara, slijedeći model koji je ustanovio Michael Clanchy, u kojem su oni neke vrste registratora koji služe kako bi se ustanovio određeni red prilikom vođenja zapisa neke institucije (radi jednostavnijeg dobivanja kopija). U ta četiri kartulara nalaze se isprave koje sadrže podatke o zemljišnim posjedima i poslovanju opatije Fountains. Metodologija koju je autor primijenio sastoji se od odabira neke isprave koja je u originalu sačuvana do današnjih dana te njezina pronalaska u kartularima. Pritom je pokušavao odgonetnuti način na koji su cisterciti u opatiji Fountains pristupali pohranjivanju dokumenata analizirajući poveznice između sadržaja samog teksta s bilješkama na poledini.

»Mogila and Henrików: Patterns of Development in Two Eastern European Cistercian Monasteries« (207–256) rad je Gregorza Źabińskog u kojem autor istražuje utjecaj lokalnih vlasti u razvoju cistercitskih samostana na primjeru dvaju opatija u Poljskoj. Razvoj Mogile (na širem području Krakova) promatra se kroz tzv. implantacijsku teoriju, koja se sastoji u istraživanju religijskih, socijalnih, ekonomskih i političkih uvjeta koji su uvjetovali život samostana koji je živio po regulama sv. Benedikta. Općenito se misli, zahvaljujući ponajprije francuskim autorima, kako je bilo potrebno stoljeće da se zamišljeni procesi provedu. Razvoj samostana u Mogili suprotstavio je onom u Henrikóvu te je naglasio suprotnosti i sličnosti. Autor naglašava i različite društvene skupine koje su bile povezane uz samostane, s time da je jedina razlika između ta dva samostana da je u slučaju Mogile vidljiv znatan kontakt s urbanim stanovništvom.

Hrvoje Kekez autor je rada »Cistercians and Nobility in Medieval Croatia: The Babonići Family and the Monasteries of Topusko (Toplica) and Kostanjevica (Landstrass) in the Thirteenth and Early Fourteenth Centuries« (257–278) u kojem autor istražuje povezanost dvaju cistercitskih samostana i plemićkog roda Babonića. Autor daje historiografski presjek radova o opatiji u Topuskom te potom o Kostanjevici, kao i kratku povijest roda Babonića. Prvo se naglašava da su Babonići bili povezani sa samostanom u Topuskom, ubrzo nakon njegova osnivanja kada su cisterciti došli na te prostore, u ranom 13. stoljeću. Topusko je, budući da je osnovano zahvaljujući kralju Andriji II., bilo pod izravnom zaštitom ugarsko-hrvatskog kralja. S opadanjem kraljevske moći povećala se i potreba samostana za komunikacijom s okolnim plemićkim obiteljima. Prvi slučaj spominje se već 1243., kada je opat cistercitskog samostana u Topuskom bio prisutan prilikom pomirenja između grada Senja i Babonića. Autor razmatra i duhovnu ulogu cistercitskih samostana u životu navedene plemićke obitelji kao paradigme za odnos hrvatskog plemstva i cistercitskih samostana.

»Evolving Views of Hailes Abbey and its Environs« (279–300) rad je Grahama Browna u kojem autor donosi arheološke podatke proizašle iz analitičkog pregleda terena opatije Hailes na području Gloucestershira, koje suprotstavlja sačuvanim kartama tog područja iz 16. stoljeća. Opatiju je osnovao Richard, grof of Cornwalla, brat kralja Henrika III., te je bila jedna od zadnjih cistercitskih opatija koje su osnovane na engleskom tlu prije reformacije. Crkva je posvećena 1251. godine. Većina se zemljišnog posjeda nalazila u krugu od 12 km od same opatije, s time da su imali i nekoliko sela u udaljenom Cornwallu. Ono

što je danas vidljivo od ostataka samostana jesu temelji crkve i samostanskih zgrada te dio zida u visini tri metra. Opatija Hailes također je i školski primjer kako su cisterciti dobro upotrebljavali vodene tokove i preusmjeravali ih radi boljeg iskorištavanja cijelog platoa Cotswold, na kojem se posjed samostana nalazio.

Posljednji članak rubrike, pod naslovom »Hailes Abbey and its Books« (301–364), potpisuje David N. Bell, koji gleda na opatiju Hailes u drukčijem kontekstu. Prvo saznajemo razloge za utemeljenje cistercijske kuće u Hailesu. Naime, već spomenuti grof of Cornwalla, kako donosi Matthew Paris, preživio je 1242. veliki brodolom te se zavjetovao da će sudjelovati u širenju monastičkih redova. U samoj fundacijskoj ispravi to se ne navodi kao razlog, iako je poznato da je sam grof Richard utemeljio još nekoliko različitih samostana. Za ranu povijest samostana izvori se nalaze u dvije kronike koje su gotovo sigurno nastale upravo u samom samostanu. Autor potanko analizira upise, kao i kratke životopise pojedinaca koji se spominju u kronikama. Donosi i popis tiskanih knjiga u opatiji, što se može vidjeti i iz samog kartulara samostana.

Rubrika *Communicationes* ima tri rada. Prvi od njih, »EUCist, a Research Center for Cistercian Studies Based at Heiligenkreuz Abbey« (365–371), koji potpisuje Alcuin Schachenmayr, ujedno i osoba koja je pokrenula cijeli projekt kojem je u programu osnivanje Instituta za istraživanje cistercijske povijesti, duhovnosti, umjetnosti i liturgije za njemačko govorno područje. Autor je izvjestio o pet uspješno održanih konferencija, zaključno s 2010. godinom. O sličnoj vrsti osnivačke djelatnosti izvještava i José Luís Albuquerque Carreiras u radu pod naslovom »APOC – Associação Portuguesa de Cister. Une association portugaise pour la culture cistercienne« (373–375) koji je zajedno s cistercitima u Oseiri odlučio pokrenuti udrugu kojoj je glavni zadatak vraćanje cistercijskog načina života u Portugal, budući da red ondje ne postoji od tridesetih godina 19. stoljeća. Posljednji rad rubrike, »*Cîteaux* at Leeds, 2010« (377–382) potpisuje Terryl N. Kinder. U njemu izvještava o pet održanih sekcija koje je kao pokrovitelj organizirao *Cîteaux* na Međunarodnome medievističkom kongresu u Leedsu.

Rubrika *Recensiones* (383–395) sadrži sedam recenzija djela povezanih s povijesti reda. Ističe se opet da je napravljena i recenzija djela brata Chrysonogusa Waddella, koji je priredio kritičko izdanje i prijevod jednoga cistercijskog brevijara koji se čuva u Nacionalnoj biblioteci u Berlinu. Osim toga, prikazana su još dva kritička izdanja izvora iz 12. stoljeća (djelima Vilima iz Saint-Thierryja i Isaaca iz Stelle).

Ovo godište časopisa *Cîteaux* donosi mnoštvo zanimljivih članaka iz povijesti cistercijskog reda u kojima se očitava originalnost autora i pregršt tema koje je potrebno obraditi. Osobama koje sudjeluju u radu časopisa može se pristupiti i na godišnjim medievističkim kongresima u Leedsu (UK) i Kalamazouu (Michigan, SAD). Zbog svoje uske specijaliziranosti i interdisciplinarnog pristupa povijesti cistercita, časopis *Cîteaux* uzorni je model i za hrvatsku historiografiju, posebice budući da i hrvatska historiografija može pridonijeti cjelovitom istraživanju povijesti cistercita zbog njihove prisutnosti na hrvatskim povijesnim prostorima, što pokazuje i rad mladoga hrvatskog medievista Hrvoja Kekeza u ovom godištu.

Suzana Miljan